

* Σπουδές στο
γαλανόμαυρο

Η ιστορική μεθοδολογία του πανικού

Η ιστορία μπορεί να είναι επικίνδυνη. Συνήθως όχι με τον τρόπο του Μπέντζαμιν, σαν “ξυράφι που χρησιμοποιείται για κόντρα ξύρισμα”, αλλά με τον τρόπο των Λωτοφάγων: σαν παντοδύναμη αυτιστική ικανοποίηση με τελική συνέπεια την καταστροφή της μνήμης.

Η ιστορία είναι επικίνδυνη, γιατί είναι επικίνδυνοι και οι καιροί μας. Όταν το ελληνικό κράτος άρχισε να φωνάζει “χρέος”, οι Έλληνες διέφυαν το τέλος της πλέον στείρας πολιτικά και διανοητικά εικοσαετίας της ανθρώπινης ιστορίας. Είχαν χτίσει τη διανοητική τους αναπηρία με κόπο και προσήλωση, είχαν συλλογικά ξεχάσει κάθε αναλυτική κατηγορία που θα μπορούσε να αποδειχτεί σωτήρια με μια επιμέλεια σχεδόν ψυχαναγκαστική. Όταν τελικά ακούσαν την αφήγηση περί χρέους, επέδειξαν την αναμενόμενη όσο και χρήσιμη έκπληξη: είχαν ήδη και αμετάκλητα καταστεί τα ιδανικά θύματα για κάθε στοιχειώδώς μελετημένο σχέδιο μαζικής προπαγάνδας.

Από εκεί κι έπειτα, “όλα ήταν ανεμοστρόβιλος, κάψα, λάμψη εκθαμβωτική” που έλεγε κι εκείνο το παλιό εξώφυλλο των Sonic Youth. Διόλου περίεργα, παριστάνοντας ότι θέλουν να εξηγήσουν την τωρινή τους κατάσταση, όλοι οι αριστεροί ερασιτέχνες και επαγγελματίες διανοούμενοι της χώρας καταπιάστηκαν με την ιστορία με τρόπο υποδειγματικά λωτοφαγικό. Στους καιρούς του κινδύνου τα αριστερά τμήματα της ελληνικής κοινωνίας ανέπτυξαν μια κάποια ιστορική μεθοδολογία του πανικού, διδακτική για τη σημερινή μας κατάσταση, συνεπώς άξια αναφοράς.

Ας γίνουμε όμως συγκεκριμένοι. Το πρώτο χαρακτηριστικό της ιστορικής μεθοδολογίας του πανικού είναι η λατρεία της ιστορικής επανάληψης. Όλοι ψάχνουν να ανακαλύψουν τα ιστορικά γεγονότα που τους βολεύουν, να τα ντύσουν με τα κατάλληλα ρουχαλάκια ώστε να επαληθεύονται οι ιδεολογίες και οι ιδεοληψίες τους και να “εφαρμόσουν” στο παρόν τα “διδάγματα” που κατ’ αυτόν τον τρόπο αποκομίζει η πλούσια φαντασία τους. Τα σπαράγματα ιστορίας που τους βολεύουν και τελικά η ιστορία η ίδια επαναλαμβάνεται αυτούσια, θέλει δε θέλει. Τα αποτελέσματα είναι σουρεαλιστικά: οι επιτροπές κατοίκων γίνονται τάγματα ασφαλείας, οι πορείες της ΓΣΕΕ μετατρέπονται σε διαδηλώσεις του ΕΑΜ, η βραχύβια ΣΠΙΘΑ του Θεοδωράκη στο ΕΑΜ το ίδιο,¹ οι μικροαστοί ρατσιστές νοικοκυραίοι μετατρέπονται σε εθνικόφρονες χωρικούς του εμφυλίου, ο Λουκάς Παπαδήμος σε Γεώργιο Παπαδόπουλο, οι εκλογικές φιλοδοξίες του Σύριζα σε σύμφωνο Σοφούλη Σκλάβαινα και πάει λέγοντας.

Το δεύτερο και πολύ σχετικό χαρακτηριστικό της ιστορικής μεθοδολογίας του πανικού είναι η απεγνωσμένη αναζήτηση του “σωστού”

και του “λάθους”. Οι νέοι ερασιτέχνες αριστεροί ιστορικοί των τριών τελευταίων χρόνων αναζητούν με μανία τα “σωστά” που έλαβαν χώρα στο παρελθόν για να τα επαναλάβουν, εγχείρημα κατά τη γνώμη τους απολύτως εφικτό αφού είναι τύποι που νομίζουν ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται. Με ακόμη μεγαλύτερη μανία αναζητούν τα “λάθη” του παρελθόντος για να τα καταδικάσουν και να μην τα επαναλάβουν. Αστεϊρευτη η σοφία που προκύπτει από εδώ: ο ΕΛΑΣ κακώς παρέδωσε τα όπλα (και κακώς δεν εξόκτωσε τον ΕΔΕΣ όταν μπορούσε), το γερμανικό ΚΚ κακώς δεν επεδίωξε τη συμμαχία με τους σοσιαλδημοκράτες, οι γερμανικές αντιφασιστικές ομάδες του μεσοπολέμου καλώς βράγγανε φασίστες, το ΕΑΜ καλώς έκανε διαδήλωση γονατιστών στην Αθήνα με το πανώ που έβαζε τα γνωστά σκληρά διλήμματα... συνεχίστε κατά το δοκούν.

Οι ίδιες ακριβώς αξιολογικές κρίσεις μπορούν να επαναληφθούν (και επαναλαμβάνονται) με ακριβώς τον αντίστροφο τρόπο, οπότε τα “σωστά” μετατρέπονται σε “λάθη” αναλόγως γούστου. Εκείνο πάντως που παραμένει, ανεξαρτήτως αξιολογικών κρίσεων, είναι η επιθυμία, όχι να μάθει κανείς από την ιστορία, αλλά να προβάλει τις σημερινές αντιλήψεις του στην ιστορία, ή καλύτερα να δικαιολογήσει την ιστορική διαδρομή από την οποία αυτές οι αντιλήψεις προέρχονται “επιδεικνύοντας” τις παλιότερες “ορθές” τους εφαρμογές. Χοντροκομμένοι και χυδαίοι οι όψιμοι ιστορικοί του πανικού και πάνω απ’ όλα θρασεείς. Αν είχαν την τεχνική ικανότητα θα επέστρεφαν στο παρελθόν για να μιλήσουν καλύτερα από τον Άρη Βελουχιώτη στη συνάντηση των καπετάνιων στη Λαμία (αχ πώς τους αρέσουν οι “ιστορικές στιγμές όπου όλα παίζονται!”), για να πουν στους Εβραίους της Θεσσαλονίκης να μην ακούνε τον ραβίνο τους και στους Γερμανούς κομμουνιστές ανέργους να μην πλακώνονται με τους σοσιαλδημοκράτες.

Ευτυχώς όμως, το θράσος ακόμη και σήμερα πληρώνεται και οι ιστορικοί του πανικού έχουν τίμημα να πληρώσουν. Πράγματι, η ιστορική μεθοδολογία του πανικού δεν τους αποκομίζει κανενός είδους γνώση. Δεν έχουν τίποτα να μάθουν γιατί τα ξέρουν όλα, τα ξέρουν όλα τόσο καλά, που είναι οι παλαιότεροι που θα είχαν να μάθουν από αυτούς και την ύστερη γνώση τους. Κι έτσι η ιστορία αποδεικνύεται διανοητικά στείρα όπως οι πολύτιμοι εαυτοί τους - το μόνο που έχει να κομίσει είναι η αυτοεπιβεβαίωση των αντιλήψεών τους και της ιστορικής διαδρομής από την οποία αυτές οι αντιλήψεις προέκυψαν. Το τρίτο χαρακτηριστικό της ιστορικής μεθοδολογίας του πανικού είναι η μανία αυτοεπιβεβαίωσης.²

Συνοψίζουμε τώρα τα της ιστορικής μεθοδολογίας του πανικού. Αριστερής προέλευσης (το “αριστερής” με την πλέον γενική έννοια), α-

Πρόσφατη ιστορία της χώρας μας

Αυτή η αφίσα δέχτηκε πολύ από εκείνο το είδος καλόπιστης κριτικής που ευδοκίμει μεταξύ επαναστατικών υποκειμένων. Όσο τα επαναστατικά υποκείμενα συζητούσαν μεταξύ τους, εμείς παρακολουθούσαμε. Τελικά μας φάνηκε διασκεδαστικό που οι ιστορικές διαδρομές που αναφέρονται στην αφίσα ελάχιστα αμφισβητήθηκαν καθεαυτές (πώς άλλωστε; Αφού είναι αλήθεια!). Εκείνο που αντιθέτως αμφισβητήθηκε με λύσσα ήταν η ερμηνεία τους, η σκοπιμότητα πίσω από την αναφορά τους, οι πολιτικές επιπτώσεις τους. Τελικά καταλήξαμε ότι πρόκειται για σταθερά της ζωής: η ιστορία των τελευταίων σαράντα χρόνων πρέπει να είναι ταμπού. Σήμερα, όπως και το 1990, τότε που οι φάκελοι των αριστερών κήθηκαν στην υψικάμινο της καλυβουργικής εν μέσω γενικών ανασταναγμών ανακούφισης.

ναζητά αυτούσιες επαναλήψεις της ιστορίας, αναζητά μετά μανίας τα “σωστά” και τα “λάθη” στο μακρινό παρελθόν, με αποκλειστικό στόχο την αυτοεπιβεβαίωση του χειριστή της. Με την πρώτη ματιά φαίνεται παράδοση αυτή η μεθοδολογία, κυδαίος φαύλος κύκλος που ξεκινά από ήδη διαμορφωμένες αντιλήψεις και τις προβάλλει στο παρελθόν με αποκλειστικό σκοπό να να τις επιβεβαιώσει.

Πράγματι, με μία έννοια βρίσκουμε αυτόν τον φαύλο κύκλο εξοργιστικά εσφαλμένο. Κατά τη γνώμη μας η ιστορία δεν μπορεί να γίνεται αντιληπτή σαν καθρέφτης του εαυτού μας. Νομίζουμε ότι κανείς δεν δικαιούται να μιλάει για “σωστές” και για “λάθος” πράξεις που έλαβαν χώρα στο παρελθόν. Τα ιστορικά υποκείμενα είχαν τους λόγους τους να πράξουν όπως έπραξαν και αυτοί οι λόγοι ουδέποτε εξαντλούνται στην έλλειψη “καλών ιδεών” ή “ορθών αντιλήψεων”. Τα ιστορικά υποκείμενα δεν είναι ένα μάτσο ηλίθιοι που δεν είχαν κανέναν να τους πει τι να κάνουν, είναι ακριβώς αυτό που λέει το όνομα: ιστορικά υποκείμενα, δηλαδή υποκείμενα προσδιορισμένα από τη δική τους ιστορική διαδρομή. Οπότε αυτό που μπορεί να περιμένει κανείς από την μελέτη της ιστορίας δεν είναι καθόλου λίγο: η εξήγηση του γιατί τα συγκεκριμένα ιστορικά υποκείμενα, κουβαλώντας τη συγκεκριμένη τους ιστορία, ζώντας σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, έπραξαν όπως έπραξαν. Είχαν τους λόγους τους, όπως κι εμείς έχουμε τους δικούς μας, επίσης ιστορικά προσδιορισμένους λόγους, για να πράττουμε όπως πράττουμε. Η ιστορία μπορεί να μάς δείξει το ιστορικό πλαίσιο εντός του οποίου πράττουμε, να μάς δείξει τον εαυτό μας, όχι ως βιολογικό ον, αλλά ως ιστορικό υποκείμενο. Αυτή είναι η χρησιμότητά της.

Με μία άλλη έννοια όμως, ο φαύλος κύκλος που ονομάσαμε “ιστορική μεθοδολογία του πανικού” έχει τις αιτίες του που μπορεί να αποδειχτούν διαφωτιστικές. Όπως παρατηρεί εύκολα και ο πλέον αδιάφορος, βασικό χαρακτηριστικό των ιστορικών αναφορών της μεθοδολογίας του πανικού είναι ότι τα σχετικά ιστορικά άλματα πρέπει να έχουν ηλικία αυστηρά άνω των 40 ετών.³ Βρίσκουμε λογικό αυτό το είδος ιστορικήστικης νεκροφιλίας. Γιατί η ιστορική μεθοδολογία του πανικού είναι το διανοητικό προϊόν μιας κοινωνίας που πέρασε τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες ξεχνώντας με επιμέλεια το παρελθόν της. Οι χειριστές της με τη σειρά τους και κυρίως οι ιστορικές διαδρομές που διαμόρφωσαν τις αντιλήψεις τους, στη συντριπτική τους πλειοψηφία έχουν ηλικία πενήντα χρόνων και κάτω, είναι δηλαδή γνήσια προϊόντα αυτής της κοινωνίας, προικισμένα με τα άγχη της, φορτισμένα με τις ενοχές της.

Ε, κατά τη γνώμη μας, είναι τέτοια τα άγχη αυτής της κοινωνίας, τέτοιες οι ενοχές της, που είναι, πρέπει να είναι, έτοιμη να ξεχάσει την ιστορία της. Πρέπει να ξεχάσει τους συμβιβασμούς της, τον κανιβαλισμό της, τον ιμπεριαλισμό της, την κρατική της αριστερά, την ανίδεη νεολαία της, τον τρόπο

Παλιά ιστορία μιας άλλης χώρας

Αντιθέτως, αυτό το βιβλίο υπήρξε μεγάλη εκδοτική και καλλιτεχνική επιτυχία. Δυστυχώς έχουμε μια υποψία ότι αυτή η επιτυχία έχει κατά βάθος τις ίδιες ρίζες με την “αποτυχία” της αφίσας...

Και πάλι πρόσφατη ιστορία της χώρας μας

Από την άλλη θα πρέπει να επιμεινουμε: η πρόσφατη ιστορία έχει να μάς μάθει πολλά. Αρκεί να μην της συμπεριφερόμαστε λες και είναι σε γυάλα. Αρκεί να καταλαβαίνουμε ότι είναι η δικιά μας ιστορία και σαν τέτοια προσδιορίζει τις δικές μας πράξεις, τα δικά μας “σωστά” και τα δικά μας “λάθη”.

με τον οποίο συμπεριφέρθηκε στους μετανάστες εργάτες, τον τρόπο με τον οποίο η εργατική τάξη αρνήθηκε να είναι τέτοια, την αποενοχοποίηση του πλούτου στα 80's και την αποκαλίνωσή του στα 90's, τον “λαό” που έχει πάντα δικίο ακόμη και όταν το δικίο του το ασκεί στα χρηματιστήρια, στα κωλόμπαρα και στα ρατσιστικά πογκρόμ, τον μικροαστισμό της. Όλες αυτές οι κοινωνικές επιλογές είναι ευχάριστο να ξεχνιούνται, αναισθητικά ευχάριστο. Γιατί στην αντίθετη περίπτωση, θα πρέπει να αναθεωρήσει κανείς εκ βάθρων, να προχωρήσει στη δυσάρεστη βάση της πραγματικής, της υπαρξιακής αυτοκριτικής. Και γιατί ακόμη χειρότερα, αυτή η αυτοκριτική θα πρέπει να καταλήξει σε ριζικές αλλαγές σκοπών και μεθόδων, που όσο η κρίση προχωράει, τόσο θα φαντάζουν όλο και περισσότερο τρομερές, σε επιλογές που έρχονται σε αντίθεση με δυνάμεις που σήμερα φαντάζουν παντοδύναμες.

Οι επιτροπές κατοίκων δεν είναι τα τάγματα ασφαλείας που σαν ζόμπι νεκραναστήθηκαν, αλλά το αναμενόμενο ιστορικό προϊόν των τελευταίων σαράντα χρόνων. Ο ελληνικός φασισμός, όπως υπάρχει σήμερα, δεν έρχεται συσκευασμένος σε φέρετρο από το 1940: έχει τις ρίζες του στο άμεσο παρελθόν. Το κράτος που σήμερα πραγματοποιεί την μανιασμένη ταξική του επίθεση είναι το ίδιο κράτος που μέχρι περίπου ήταν αντικείμενο αριστερών “πίεσεων”, πατέρας, αρωγός και φίλος για τα δύσκολα. Προφανώς πρόκειται για την ιστορία της ελληνικής ταξικής κοινωνίας, μια ιστορία πολύ πιο δυσάρεστη, πολύ πιο απαιτητική, πολύ πιο επικίνδυνη από τις ανώδυνες αναπολήσεις του ΕΑΜ. Είναι γι' αυτό που οι τελευταίες αποδεικνύονται τόσο δημοφιλείς. Και είναι γι' αυτό που η ιστορική μεθοδολογία του πανικού είναι τόσο χρήσιμη: γιατί επιδεικνύει λαμπρά εδώ και τρία χρόνια τους τρόπους με τους οποίους αντιλαμβάνεται την ιστορία της μια κοινωνία που για σαράντα χρόνια δουλεύει τη λήθη, επιθυμεί διακαώς να ξεχάσει τα πάντα και εκπαιδεύεται για αυτόν τον σκοπό.

Σημειώσεις

1. Δεν αντέχουμε τον πειρασμό να το αναφέρουμε. ΣΠΙΘΑ λεγόταν η βραχύβια “αντιστασιακή οργάνωση” που έστησε η κόρη του Μεταξά, Λουλού, κατά τη διάρκεια της κατοχής μήπως και ξεπλυθεί.
2. Για μια πολύ ενδεικτική σχετική προσπάθεια μπορεί να δει κανείς την βιβλιοκριτική του βιβλίου του Sergio Bologna “Ναζισμός και Εργατική τάξη” στο περιοδικό Σοσιαλισμός από τα Κάτω #89, 11/2011. Εδώ η Γερμανία του μεσοπολέμου χρησιμοποιείται για να δικαιολογηθεί... τις σημερινές συμμαχίες με τη σοσιαλδημοκρατία, εγχείρημα αν μη τι άλλο εντυπωσιακό.
3. Ειδικά η δεκαετία του '40 έχει γίνει το απόλυτο ορυχείο ιστορίας που επαναλαμβάνεται, αποφάνσεων περί “σωστού” και “λάθους” και βαρυσήμαντων αυτάρεσκων διδαγμάτων για τη ζωή.